№ 26 ՇՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 5

1902

ՇՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 5 № 26

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օգնութեան կարօտ են.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երկրաշարժը. Մատենագրութիւն. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Իտալիայից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ստուերներ.

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏՆԵՐ

Մենք «Մշակի» մէջ հաղորդեցինք բոլոր այն տեղեկութիւնները, որոնք մինչեւ այժմ յայտնի են երկրաշարժի և Շամախու աղէտի մասին։ Երկրաշարժը զգացվել է շատ ընդարձակ տարածութեան վրա, իսկ ամենից շատ վնասվել է Շամախին իր շրջակայքով։

Շամախին կործանվել է բոլորովին։ Տների շատ քիչ մասն է մնացել անվնաս։ Ամուր շինութիւններ և հաստ պարիսպներ խորտակվել են, փլատակների տակ մնացել են մարդկային զոհեր և բնակիչների ամբողջ գոյքը։ Շնորհիւ այն բանի, որ երկրաշարժը տեղի էր ունեցել ցերեկը, մարդիկ կարողացան դուրս վազել և ազատվել անխուսափելի և սարսափելի մահից։

Անտուն և անպաշար մնացած բնակիչները սարսափելի կարօտութեան մէջ են։ Եղանակը դեռ ցուրտ է, իսկ պատսպարվելու տեղ չը կայ։ Մանաւանդ շատ դժուար կը լինի բնակիչների վիճակը անձրեւների ժամանակ, երբ պատսպարանի անհրաժեշտութիւնը կը զգացվի խիստ կերպով։

Թիֆլիսում գտնվող Օգոստափառ Հիւր Իշխանուհի Եւգենիա Մաքսիմիլիանօվնա Օլդենբուրգսկայեա նուիրեց շամախեցիների օգտին 1000 ռուբլի, կովկասեան կառավարչապետ իշխան Գոլիցին իր տրամադրութեան տակ եղած գումարներից նուիրեց 3000 ռուբլի։ Ուղարկված են աղէտի տեղը Թիֆլիսից զօրքեր և գթութեան քոյրեր, Բագուից ուղարկված են նպաստներ և կազմակերպված է օգնութեան գործ Թաղիեվի նախաձեռնութեամբ։ Ուրիշ տեղերում էլ ժողովվում են նուիրատուութիւններ տառապեալների օգտին։

Թող մեր հասարակութիւնը դարձեալ մի անգամ էլ ցոյց տայ, որ նա ընդունակ է իր մերձաւորի դժբաղդութիւնը զգալ և նրան օգնութեան հասնել թշուառութեան օրերում։ Թող հասարակութիւնը իր նուէրներով, իր դրամով, հացով, զգեստով օգնէ անպատսպարան և անպաշար մնացածներին և գրանով մեղմացնէ այն մեծ զրկանքը, որ բաժին է ընկել խեղճ շամախեցիներին։

Մենք ուրախութեամբ տեղ կը հատցնենք ամեն մի նպաստ, որ կը տրվի տառապեալների օգտին։ Դժբաղդութիւնը մեծ է և դրսի օգնութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Շամախուց յունվարի 31-ից, մեզ գրում են. «Սարսափելի երկրաշարժը այսօր ցերեկվայ ժամը $12^1/_2$-ին քարուքանդ արեց ամբողջ քաղաքը։ Փլատակների տակ անթիւ դիակներ են մնացել։ Օրօրումը անդադար շարունակվում է։ Երեկոյեան 8 ժամին երկու սարսափելի հարուածներ եղան։ Ժողովուրդը փողոցների եւ հրապարակների ապահով տեղերումն է նստած։ Այս երկրաշարժը ուժեղ էր, քան 1859 թուի եւ 1872 թուի պատահածներն էին։ Թուրքերի թաղը համեմատաբար մեծ կորուստ է տուել, քան քրիստոնեաների թաղը»։

—

Բագուից մեզ գրում են. «Երկրաշարժից այստեղ բաւական թւով տներ ճեղքուածներ են ստացել։ Այսօր, փետրվարի 1-ին, Շամախուց ձիաւոր է եկել, որի ասելով երկրաշարժից միայն մօտ 25 տուն է ազատվել։ Այստեղի հասարակաց ժողովարանի անդամները արդէն առաջարկել են ժողովարանի խորհրդին ժողովարանի գումարներից 1000 ռուբլի յատկացնել Շամախու վնասվածների օգտին»։

—

Ղուբայից մեզ գրում են. «Այսօր, յունվարի 31-ին, առաւօտեան ժամի 1-ին առանց քառորդի, այստեղ չը լսված, չը տեսնված երկրաշարժի ցնցումներ եղան, որոնք երկար էին, երեք վայրկեան մօտաւորապէս տեւեցին։ Երկրաշարժը հիւսիսից հարաւ ուղղութիւն ունէր։ Վախեցողներ շատերն են եղել, որոնք դուրս են փախել բացօդեայ տեղ բնակարաններից, իսկ մի քանի թուրք կանայք վայր են ընկել երկիւղից։ Վնաս ոչ ոքի չէ եղել. շինութիւնները անվնաս են մնացել»։

—

Շուշուց մեզ գրում են. «Յունվարի 31-ին, ցերեկվայ ժամի 1-ին, քաղաքում զգացվեց երկրաշարժի խիստ ցնցումն, որ տեւեց րոպէից աւել։ Ստորերկրեայ այդ ցնցումից մի քանի տներ խիստ վնասվել են, իսկ ճեղքուածքների թիւը շատ է։ Երկրաշարժը կրկնվեց մի քանի անգամ թոյլ կերպով, հիւսիսից-հարաւ»։

—

Բալախանիից մեզ գրում են. «Յունվարի 3-ին, ժամը տասներկու եւ կէսին, այստեղ երկրաշարժի մի ցնցում զգացվեց։ Մարդիկ չէին իմանում որ կողմ փախչեն։ Ցնցումը կրկնվեց եւ երեկոյեան ժամը 8-ին, բայց ոչ այնքան ուժեղ, ինչպէս առաջինը։ Երրորդ թեթեւ ցնցումն էլ երեկոյեան ժամը 11-ին եղաւ։ Այստեղ խօսում են մի գուշակութեան մասին, որ, եթէ ճիշդ լինի, զարմանալի է։ Պատմում են, որ այստեղի նաւթահանքերում ծառայող մի գործակատար յունվարի 31-ին, առաւօտեան ժամի ութին, իր մօտ եղող երկու մարդկանց ասում է, թէ այսօր երկրաշարժ պէտք է լինի։ Սրանք, ի հարկէ, չեն հաւատում եւ ծիծաղում են մինչեւ անգամ։ Բայց գործակատարը նրանց համոզում է, թէ ինքը մի տեսակ հոտ է զգում, որ շատ նման է վառօդի հոտին եւ մի եւ նոյն ժամանակ պնդում է, որ ստորերկրեայ գոռումգոչումներ է լսում»։

«Հիւսիսային հեռագրական գործակալութիւնը» հաղորդում է Շամախուց փետրվարի 3-ին, թէ երկրաշարժը հիմնայատակ աւերել է քաղաքը. մնացել են տասնի չափ տներ, որոնք քիչ են վնասվել։ Մարդկային զոհերը չափազանց շատ են։ Քանդված են եկեղեցին, մզկիթները, զօրանոցները, արքունի գանձարանը, վնասված են բանտը եւ գաւառական վարչութեան շինութիւնը։ 25,000 մարդ մնացել են անտուն եւ անհաց։ Բագւում, Թաղիեվի նախաձեռնութեամբ, կազմվել է մասնաւոր կօմիտէտ նուիրատուութիւններ ժողովելու։ Շամախի ուղարկելու համար գնվում են հաց, վրաններ, բրէզէնտ, վերմակներ, տաք շորեր եւ վէրքեր կապելու նիւթեղէն։ Լայն չափերով նիւթական օգնութիւն է հարկաւոր։

Մեր ընթերցողները այսօրվայ հեռագիրներից կը տեղեկանան, որ զոհերի թիւը շատ մեծ է եւ որ բացվել է Մարազայի մօտ մի հրաբուխ։

«Кавказъ» լրագրի թղթակիցը հեռագրում է Քիւրդամիր կայարանից փետրվարի 2-ին. «Քիւրդամիր կայարանում հանդիպեցի մի քանի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

(Բօլեսլաւ Պրուսից *)

—

Երբ երկնքի վրա մարում են արեւի վերջին ճառագայթները, երկրի երեսն աղջամուղջ է պատում։ Աղջամուղջ—դա վերահաս գիշերի բազմաթիւ զօրքն է՝ հազարաւոր զօրախմբերով եւ միլիօնաւոր զինուորներով։ Բազմամարտիկ զօրք, որ անյիշելի ժամանակներից կռւում է լոյսի հետ, ցրվում, պարտվում է առաւօտները, յաղթահարում է երեկոները, իշխում է արեւամուտից մինչեւ արեւածագ. իսկ ցերեկը գլխովին ջարդված՝ թագնվում է գաղտուկ տեղեր եւ դարձեալ երեկոյին սպասում։

Սպասում է լեռների խորխորատներում եւ քաղաքների նկուղներում, թաւախիտ անտառներում եւ մթապատ լճերի խորքերում։ Սպասում է՝ դարերն մոռած մռայլ քարանձաւներում, հանքերում, խրամատներում, տների անկիւններում։ Համատարած եւ, ըստ երեւոյթին, անհնկատելի՝ նա պատում է բոլոր գաղտուկ տեղերը։ Նա պահվում է ծառի կեղեւի ամեն մի ճեղքում, մարդկանց հագուստի ամեն մի ծալքում. նա կպչում է ամենամանր ուսայնին եւ—սպասում։ Մի տեղից հալածված՝ նա անթարթում մի այլ տեղ է անցնում եւ, հէնց որ հնար է գտնում, նորից նախկին տեղն է դառնում։ Նա մտնում է, ուր ազատ մուտք կայ, բռնում է չը բռնած տեղեր. նա պաշարում է ամբողջ երկիրը։

Երբ մայր է մտնում արեգակը, խաւարի հըզօր զօրքը խիտ-խիտ շարքերով, կամացուկ եւ զգոյշ դուրս է սողում իր որջերից։ Նա լցնում է տների նրբանցքները, նախասենեակները եւ աղօտ լուսաւորած սանդուղքները։ Պահարաններից եւ սեղանների տակից դուրս սողալով սենեակի մէջտեղ, նա բազմում է վարագոյրների վրա. նկուղների եւ պատուհանների փանդակների միջով դուրս է գալիս փողոց, խորին լռութեան մէջ պաշարում է պարիսպները, կըտուրները եւ ծպտեալ, համբերատար սպասում է, մինչեւ որ արեւմուտքում կը դալկանան վարդաշող ամպերը։

Մի րոպէ եւս—եւ ահա մութը կը պատէ ամեն ինչ, կը լցնէ երկնքի եւ երկրի մէջ եղած ամբողջ տարածութիւնը։ Գազանները կը պահվեն իրանց որջերում, մարդիկ կը մտնեն իրանց տները։ Կեանքը կուչ կը գայ եւ կը սկսի թառամել, ինչպէս բոյսն առանց ջրի։ Գոյներն ու ուրուագծերը կը նսեմանան, կը հալչեն։ Շփոթ, անհանգստութիւն, ոճիր եւ խելառ գործեր կը տիրապետեն աշխարհը։

Այդ րոպէներին քաղաքի ամայացած փողոցներում յայտնվում է մարդկային մի տարօրինակ կերպարանք, որի գլխին շողում է մի փոքրիկ լոյս։ Նա արագ-արագ վազում է մայթի վրայով, ասես, նրան հալածում է վերջալոյսը, մի ակնթարթ կանգնում է իւրաքանչիւր լապտերի մօտ եւ կպցնելով փոքրիկ պլպլան լոյսը պատրոյքին, չքանում է, որպէս ստուեր։

Եւ այդպէս ամեն օր.. Թէ գարնան անուշաբոյր ծաղիկներ փթթելիս դաշտերում ու մարգագետիններում, թէ յուլիսեան ամպրոպ ու փոթորիկ ճայթելիս մռայլ ամպերում, թէ աշնան հողմը փոշու ամպեր բարձրացնելիս փողոցներում, թէ ձմեռվայ բուք-բորանը դժնաշունչ սուլելիս եւ ձիւնի ամբողջ թումբեր կիտելիս—մի եւ նոյն է, երբ էլ որ լինի, հէնց որ վրա է հասնում իրիկունը, տարօրինակ կերպարանքն արդէն վազվզում է քաղաքի մայթերով՝ իր փոքրիկ ճրագը գլխին, մօտենում է լապտերներին, լուսաւորում է փողոցները եւ ապա չքանում, որպէս ստուեր։

Ի՞նչտեղից ես դու յայտնվում, ով մարդ, եւ ինչտեղ պահվում, որ մենք չենք տեսնում նոյն իսկ քո դէմքի գծերը, չենք լսում նոյն իսկ քո ձայնը։

Ունե՞ս դու արդեօք կին կամ մայր, որոնք սպասում են քո վերադարձին. զաւակներ, որոնք լապտերդ մի անկիւն դնելով՝ բարձրանում են ծնկներից եւ փարում վզովդ. բարեկամներ, որոնք մասնակից են քո վշտերին եւ ուրախութեան. կամ գէթ ծանօթներ, որոնց հետ դու կարողանում ես զրոյց անել։

Ունե՞ս դու առհասարակ մի օթեւան, որտեղ կարելի լինի քեզ գտնել. անուն, որով կարելի լինի քեզ կոչել. պահանջներ եւ զգացումներ, որոնք քեզ էլ, մեզ նման, մարդկանց շարքը դասէին։ Թուցէ դու իսկապէս մի անձեւ, անկերպարան էակ ես՝ համր ու անըմբռնելի, որ յայտնվում ես միմիայն խաւարում, լոյս ես տալիս եւ ապա չքանում, որպէս ստուեր։

Ինձ պատասխանեցին, որ նա իսկական մարդ է եւ նոյն իսկ հասցէն տուեին։ Ես գնացի ցոյց տուած տունը եւ հարցրի դռնապանին.

—Այստե՞ղ է կենում այն մարդը, որ լապտերներ է վառում փողոցներում։

—Այստեղ է։

—Ի՞նչ տեղ։

—Ահա այնտեղ, այն փոքրիկ խուցում։

Խցիկը փակ էր։ Պատուհանից ներս նայեցի. աչքիս ընկաւ պատի մօտ դրած մի նստարան միայն, նստարանի առաջ ցցած մի երկայն ձող, իսկ ձողից կախած մի փոքրիկ լապտեր։

Լապտերավառը տանը չէր։

—Ասա ինձ, գոնէ,—դարձայ ես դռնապանին,—ինչ կերպարանքի տէր է նա։

—Ես ինչ գիտեմ նրա կերպարանքը,—պատասխանեց դռնապանը՝ ուսերը վեր քաշելով։—Ես ինքս էլ լաւ չեմ ճանաչում նրան, որովհետեւ ցերեկները նա երբեք տանը չէ նստում։

Կէս տարի անցած՝ ես կրկին գնացի լապտերավառի բնակած տեղը։

—Իսկ այսօր լապտերավառը տանն է։

—Օհօ,—զարմացած բացականչեց դռնապանը եւ գլուխը շարժելով պատասխանեց.—Ո՛չ, տանը չէ եւ չի էլ լինի... Նա մեռաւ... Երէկ թաղեցին նրան։

Դռնապանը մտածմունքի մէջ ընկաւ։

Տեղեկանալով նրանից մի քանի մանրամասնութիւնների հետ, շտապեցի գերեզմանատուն։

—Ցոյց տուէք, ինչտեղ թաղեցին երէկ լապտերավառին։

—Լապտերավառի՞ն... կրկնեց գերեզմանատպահը։—Ես ինչ իմանամ, ինչ տեղ թաղեցին... Երէկ երեսունի չափ ճամբորդներ եկան այս աշխարհը։

—Նրան թաղել են այնտեղ, ուր ամենաչքաւորներին են թաղում։

—Այդպիսիների թիւը երէկ քսանհինգից աւելի էր։

—Նա դրված է ամենահասարակ, չը ներկված դագաղում։

—Այդպիսի դագաղներ երէկ տասնուվեց հատ բերին։

Եւ այդպէս՝ ես չը կարողացայ ո՛չ տեսնել նրա երեսը, ո՛չ իմանալ նրա անունը, ո՛չ էլ նոյն իսկ գերեզմանը գտնել։ Մահից յետոյ էլ նա մնաց նոյնը, ինչ որ մահից առաջ էր—մի էակ, որ յայտնվում էր միայն խաւարում, յայտնվում էր համր ու անըմբռնելի, եւ չքանում, որպէս ստուեր։

—

Կեանքի խաւարում եւս, ուր խարխափելով է ընթանում դժբախտ մարդկութիւնը, ուր ոմանք ընկճվում են հանդիպող խոչնդոտներից, ոմանք գլորվում են անդունդ եւ ոչ ոք չը գիտէ, թէ ո՛րն է ճշմարիտ ուղին, ուր մարդուն անվերջ հալածում է թշուառութիւնը, նեղում է հոգու ու կարիքը,—այդ խոլ խաւարում, մռայլ աւերակների մէջ յայտնվում եւ դէս ու դէն են վազում լուսակիր մարդիկ։ Ամեն մէկը նրանցից բռնած ունի իր գլխի վերեւը փոքրիկ ճրագ. ամեն մէկը նրանցից լոյս է սփռում իր ճանապարհի վրա, ապրում է ոչ ոքից չը ճանաչված, գործում է ոչ ոքից չը գնահատված եւ յետոյ... յետոյ չքանում, որպէս ստուեր։

Ալ. Ծատուրեան

Մոսկվա

*) Բօլեսլաւ Պրուս—ժամանակակից նշանաւոր լեհ գրող է, որ իր տաղանդով և ժողովրդականութեամբ հաւասար Հենրիկ Սենկեվիչից յետոյ, կարելի է ասել, երկրորդ տեղն է բռնում լեհական գրականութեան մէջ։ Պրուսը յայտնի է և իր հայրենիքից դուրս. նրա վէպերն ու զրոյցները թարգմանված են եւրոպական մի քանի լեզուներով։ 1897 թ. Լեհաստանում մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնվեց նրա գրական գործունէութեան 25-ամեակը։ Ծ. Թ.

մարդկանց, որոնք եկել էին Շամախուց։ Նրանք սարսափելի բաներ են պատմում երկրաշարժի հետեւանքների մասին։ Ժողովրդի ահագին բազմութիւն մնացել է բաց երկնքի տակ. ամէն տեղ ամէն ինչ քանդված է. ձեռք բերել որ եւ է բան կենսական ամենաանհրաժեշտ պիտոյքներից անկարելի է»։

Նոյն թղթակիցը հեռագրում է Շամախուց փետրվարի 3-ին. «Նոր միայն հասայ Շամախի։ Քաղաքը աւերման լիակատար պատկեր է ներկայացնում։ Դժուար է որ եւ է նման բան երեւակայել, Ամէն կողմից հեծեծանք ու լաց է լսվում։ Իւրաքանչիւր քայլափոխում հանդիպում էք մայրերի, որոնք որոնում են իրանց երեխաներին։ Հարկաւոր են հաց եւ կենսական ամենաանհրաժեշտ պիտոյքներ։ Մեծ ուրախութիւն պատճառեց այն տեղեկութիւնը, թէ Թիֆլիսից սանիտարների գունդ է ուղարկվում փորուածքներ անելու համար։ Պատմում են, թէ երէկ այստեղ 12 կենդանի մարդիկ են հանված փլատակների տակից։ Երկրի տատանումները չարունակվում են»։

«Новое Обозрѣніе» լրագրին հեռագրում են Շամախուց փետրվարի 3-ին. «Դժուար է նկարագրել համարեա բոլորովին բնաջինջ եղած քաղաքի սարսափն ու թշուառութիւնը, քաղաքի, որ դեռ մի քանի օր առաջ ապրում էր լիուլի կեանքով։ Քաղաքի ստորին մասում, ինչպէս ասում են, քար քարի վրա չէ մնացել։ Սիւննիների մզկիթը, որի շինութիւնը X-րորդ դարին է վերագրվում եւ որը իրեն դարերի ընթացքում վկայ է եղել պատերազմի եւ երկրաշարժի բազմաթիւ սարսափներին, այժմ աւերակների մի կոյտ է ներկայացնում միայն։ Շամախու գնդի զինուորները, իրանց գլուխ ունենալով գնդապետ Գլինսկուն, օգնում են բնակիչներին, ինչքան կարող են։ Առանձին խմբեր են նշանակվում քաղաքում փորուածքներ կատարելու համար, որոնց չատ խանգարում են երկրի չարունակվող տատանումները։ Փլատակների տակից հանված են բազմաթիւ դիակներ, որոնց մէջ կան նաեւ մի տեսակ հրաշքով կենդանի մնացածներ։ Զարհուրելի տպաւորութիւն են գործում բաղանիքները, որոնց աւերակների տակից դուրս են գալիս կանանց եւ երեխաների դիակների կոյտեր։ Կեանքը քաղաքում բոլորովին մեռել է։ Ջր կայ ոչ հաց, ոչ ուտելիքի ուրիշ մթերքներ։ Սարսափն ու զարհուրանքը այնքան մեծ են, որ մինչեւ անգամ այն սակաւաթիւ տների բնակիչները, որոնք գտնվում են քաղաքի վերին մասում, Գլխաւոր եւ Կրասնայեա կոչված փողոցների վրա եւ որոնք հրաշքով կանգուն են մնացել, թողել են իրանց բնակարանները եւ ապրում են բացօդեայ։ Ամենքն աշխատում են տեղաւորվել ինչպէս կարող են—վրաններում կամ գորգերից ու կապերտներից շինված ծածկոյթներում։ Առ այժմ հարկաւոր է օգնութեան հասնել՝ ուղարկելով հաց եւ վրաններ։ Հակառակ դէպքում կարող են տարափոխիկ հիւանդութիւններ առաջ գալ եւ չատ զոհեր տանել»։

«Каспій» լրագիրը հետեւեալ կերպով է նկարագրում Բագւում տեղի ունեցած երկրաշարժը. «Երէկ, յունվարի 31-ին, ցերեկվայ 12 ժամին եւ 58 րոպէին, քաղաքում եւ նրա շրջականերում տեղի ունեցաւ երկրաշարժ։ Սկզբում զգացվեց ստորերկրեայ հարուած եւ ապա, 50—70 վայրկեանի տեւողութեամբ, երկրի սաստիկ տատանումն։ Տներում, մանաւանդ վերին յարկերում, բնակիչները սաստիկ վախեցան, կախված լամպերը եւ կահ-կարասիքը սկսեցին ճօճալ։ Տների գլուխները սկսեցին պտոյտ գալ. ժողովուրդը սարսափահար դուրս վազեց փողոցները, որտեղ ցնցումը այնքան զօրեղ չէր։ Մի բնագէտի դիտողութեամբ նայելով, երկրի տատանումը ալիքանման էր, հարաւ-արեւմուտքից դէպի արեւելք. զգացվեց երեք հարուած։ Նոյնպիսի հարուածներ զգացվեցին եւ Բալախանիում։ Զամբրատում երկրաշարժը զգացվում էր համարեա ամբողջ երկու րոպէ։

«Երկրաշարժի ժամանակ եղբ. Միրզոյեանների տան պատերի մէջ, Բօլշայեա Կրեպօստնայեա փողոցի վրա, ճեղքվածներ առաջացան։ Մարիինսկի իգական գիմնազիայում ստորերկրեայ հարուածից սկսել են չարժվել ջահերը եւ կախված լամպաները. աշակերտուհիների մէջ սաստիկ խառնաշփոթութիւն ընկաւ. չատերի հետ խուերիկա պատահեց. ուսումնարանի վարչութիւնը ստիպված էր տուն արձակել աշակերտուհիներին։ Ստորին յարկում հարուածը համեմատաբար աւելի մեղմ զգացվեց։ Միքայէլեան հիւանդանոցի շինութիւնը, երկրաշարժի հարուածից անմիջապէս յետոյ, սկսեցին դուրս բերել ծանր հիւանդներին։ Բիբի-էյբաթում երկրաշարժը զգացվում էր մի րոպէից աւելի երկար ժամանակ. Բիլկու հողաբաժնի վրա, տներում, ուր այդ ժամանակ ճաշում էին, կարասիքները սկսեցին չարժվել։ Երկրի ցնցումները եւ տատանումն այնքան զօրեղ էին, որ նաւահանգստում կանգնած նաւերը սկսեցին չարժվել։ Նոյնպիսի զօրեղ հարուածներ զգացվեցին եւ Սեւ ու Սպիտակ քաղաքներում։ Երեկոյեան, ժամի 7-ին եւ 46 րոպէին, քաղաքում նորից զգացվեց երկրի բաւական երկարատեւ տատանումն»։

«Кавказъ» լրագրին հաղորդում են Գանձակից. «Յունվարի 31-ին, ժամի 12-ին եւ 52 րոպէին մեր քաղաքում տեղի ունեցաւ երկրաշարժ։ Ընդամենը զգացվեց երեք հարուած. վերջինը այնքան զօրեղ էր, որ, օրինակ, արական գիմնազիայի շինութեան մէջ ժամացոյցը կանգ առաւ, գրքերի պահարանները, աթոռները եւ սեղանները, որոնք գտնվում էին ուսուցչական սենեակում, սկսեցին չարժվել։ Երկրաշարժը կրկնվեց նոյն օրը երեկոյեան, ժամի 7-ին եւ 43 րոպէին, եւ այս անգամ ամէն ինչ սահմանափակվեց միայն մի հարուածով։ 31-ի գիշերը լոյս փետրվարի 1-ը, ժամի 1-ին եւ 45 րոպէին, ու փետրվարի 2-ի գիշերը, ժամի 12-ին եւ 23 րոպէին, նոյնպէս զգացվեցին հարուածներ, բայց համեմատաբար աւելի թոյլ կերպով։ Մեր քաղաքի բնակիչները վախեցած են. Նրանք երկիւղ են կրում ստորերկրեայ նոր ցնցումներից։

Երկրաշարժի ցնցումները զգացվել են ոչ միայն Անդրկովկասի արեւելեան, այլ եւ նրա հիւսիսային մասում։ Ստացված տեղեկութիւններին նայելով Կասպից ծովի ամբողջ եզերքում, սկսած Բալաջարից մինչեւ Դէրբէնտ, նկատվել են երկրի զօրեղ տատանումներ։

Կրասնօվօդսկից Բագու եկած ծովագնացները պատմում են, որ այն ժամանակ, երբ Բագւում տեղի էր ունենում երկրաշարժ, ծովի վրա զգացվեց սաստիկ տատանումն եւ մի քանի տեղերում երեւացին փոքրիկ կղզիներ։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„Բեօրնսօն“, „Մեսրոպ Մաշտոց“, „Մահմէդ“ (պատկերներով)—կազմեց Ե. Թոփչեան. Ալէքսանդրապոլ, 1901 գինն է 10, 5 և 7 կոպէկ։

Այս երեք գրքոյկների հրատարակիչ պ. Յովհաննէս Արամեանցը մի համակրելի ձեռնարկութիւն է սկսել—համառօտ կենսագրութիւններով՝ ազգային եւ օտար նշանաւոր անձնաւորութիւնների կեանքը եւ գործունէութիւնը ծանօթացնել հայ ընթերցողներին։

Ի նկատի ունենալով ընթերցողների շրջանը՝ կենսագրողն աշխատել է ամէն կերպ հանրամատչելի լինել։ Շատերն ըստ երեւոյթին այն կարծիքի են, որ գրականութեան մէջ գուցէ ոչինչ այնքան հեշտ չէ, ինչքան հանրամատչելի լինելը—այսպէս մտածողները «հանրամատչելի» եւ «ջրալի» գաղափարները սովորաբար նոյնանիշ են համարում. մեզ թւում է սակայն, որ հանրամատչելի լինելը այնքան էլ դիւրին մի արուեստ չէ. ընդհակառակն, բաւական բարդ է եւ դժուար իրագործելի։ Հարկաւոր է սուր հոտառութիւն՝ կարեւորը աւելորդից զանազանելու, էականը երկրորդականից նախադասելու։ Միւս կողմից՝ հանրամատչելիութեան առանձնայատկութիւնը միայն ձեւի, արտաքինի մէջ չը պէտք է որոնել, այլ առաւելապէս նիւթի, բովանդակութեան մէջ։ Առհասարակ ամենամեծ հանրամատչելի գրողները նրանք են, որոնք մտքի ճոխութիւնը, բովանդակութեան հարստութիւնը համեմում են ոճի պարզութեամբ, այնպէս որ նիւթի եւ ձեւի միութիւնը տեղի է ունենում ոչ թէ ջրալի, այլ չատ հիւթալից կերպով, ոչ թէ ի հաշիւ բովանդակութեան, նիւթի այլակերպման եւ զոհաբերութեան, այլ մի վայելուչ համաչափութեամբ։

Գալով պ. Թոփչեանի կազմած կենսագրութիւններին՝ պէտք է նկատել, որ յիրաւի նրանք լիովին չեն համապատասխանում այս վերջին կրիտերիումին. Նրանց մէջ կայ ոճի, ձեւի պարզութիւն, բայց բացակայում է բովանդակութեան հարստութիւն, նիւթի հմուտ եւ ճարտարարուեստ դասաւորում, որ անչուշտ երկար փորձառութեան եւ գործնական վարժութեան հետ է կապված, մինչդեռ պարոնը, եթէ չենք սխալվում, անդրանիկ փորձերն է միայն անում։

Խիստ քննադատօրէն վերաբերվել դէպի այս հանրամատչելի կենսագրութիւնները՝ դուրս է մեր նպատակից, բայց առանց հեռու գնալու՝ թոյլ ենք տալիս մեզ մի երկու փոքրիկ նկատողութիւններ անել։

Բեօրնսօնի կենսագրութեան մէջ նորվեգացի նշանաւոր բանաստեղծի դէմքը ամբողջովին չէ պատկերացված։ Ընդհանրապէս մենք այն տպաւորութիւնն ենք ստանում, որ Բեօրնսօն—մարդը, հասարակական գործիչը աւելի է գրաւել կենսագրողին, քան թէ Բեօրնսօն-բանաստեղծը, արուեստագէտը։ Չեն յիշված մինչեւ իսկ Բեօրնսօնի բոլոր գրուածները։ Պարոնը կանգ է առնում գլխաւորապէս Բեօրնսօնի դրամաների, առանձնապէս «Մեր ուժից վեր է» եւ «Laboremus»-ի վրա. բայց չը պէտք է մոռանալ, որ Բեօրնսօն իր վէպերով եւ մանաւանդ պատմուածքներով նոյնքան, գուցէ եւ աւելի նշանաւոր է քան թէ դրամաներով։ Իր հին դրամաները զուրկ չեն ինքնուրոյնութիւնից, բայց այնքան զօրեղ եւ կաչկանդող չեն, ինչպէս իր հռչակաւոր հայրենակցի եւ մրցակցի՝ Հէնրիկ Իբսէնի ստեղծագործութիւնները. իսկ վերջին դրամաները, գուցէ ամենայաջողները, անչուշտ գրված են յայտնի նախատիպերի հետեւողութեամբ—«Մեր ուժից վեր է» կրում է Իբսէնի «Brand»-ի, իսկ «Laboremus»-ը նոյն հեղինակի յայտնի «Rosmersholm»-ի զօրեղ ազդեցութիւնը։

Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Մահմէդի կենսագրութեան մէջ առասպելախառն մասը տեղ տեղ գերակշռում է բուն պատմական մասին. սա նկատելի է մանաւանդ Մահմէդի կենսագրութեան մէջ։ Արաբական նշանաւոր մարգարէի կեանքը նիւթ է տուել բազմատեսակ լուրջ եւ քննական ուսումնասիրութիւնների։ Կենսագրողը լաւ կանէր, եթէ այս տեսակ աղբիւրները նախադասէր։ Յիշենք, ի միջի այլոց, որ Մահմէդը մեռնում է ոչ թէ 633, այլ 632 թւին։

Պարոն Թոփչեանը յիշում է միայն «Մեսրոպ Մաշտոցի» աղբիւրները. ցանկալի էր միւս գրքոյկների աղբիւրներն էլ յիշել։

Երեք գրքոյկների լեզուն էլ չատ մատչելի է եւ կարդացվում է հեշտութեամբ։

Վ. Նալբանդեան

—

Ստացված են հետեւեալ նոր գրքերը. 1) Փաստաբանի մօտ, վօդվիլ 1 արարուածով, փոխադրեց ռուսերէնից Դաւիթ Տէր-Դաւթեան, Թիֆլիս 1901 գինն է 15 կ.։ 2) Յաւերժահարսը, պօէմա Պուշկինի, Թարգմ. Կ. Կրասիլնիկեանի. հրատարակութիւն «Մուրճ» ամսագրի, Թիֆլիս 1902 թ. գինն է 15 կոպէկ. 3) Ֆրոմօն կրտսեր և Ռիսլեր աւագ, վէպ Ալֆօնս Դօդէի, Թարգմանութիւն Տ. Յովհաննէսեանի, հրատարակութիւն «Մուրճ» ամսագրի. Թիֆլիս 1902 թ. գինն է 1 րուբլի։ 4) Յարութիւն, վէպ կոմս Լ. Տօլստօյի, Թարգմ. Տ. Յովհաննէսեանի. հրատարակութիւն «Մուրճ» ամսագրի, Թիֆլիս 1902 թ. գինն է 1 ր. 50 կ. 5) Մի մանկան հոգու պատմութիւն. վէպիկ Մարիա Կօրէլլիի. Թարգմ. ռուս. Տ. Վ. Վաղարշապատ, 1902 թ. գինն է 1 րուբլի. 6) Муниципализація общественныхъ службъ въ Соединенныхъ Штатахъ, В. Тотомянца. 7) Обязательное постановленіе о дворникахъ. Изданіе Г. М. Павлова, Тифлисъ 1902, цѣна 15 коп. վրացերէն և հայերէն թարգմանութեամբ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Աստրախան, յունվարի 26-ին

Այս րոպէին ստանալով «Մշակի» 12 համարը, զարմանքով կարդացի, որ «Кавказскій Вѣстникъ» ամսագրի մէջ տպագրված է Ներսէս Ե. կաթողիկոսի վրա գրված մի զրպարտական թուղթ, եւ իբրեւ ստորագրութիւն դրված է «Հայեր» (Армяне) բառը։

Ճշմարտութիւնը յայտնելու համար պարտք եմ համարում ասել, թէ այդ կեղտոտ զրպարտագիրը ոչ թէ չատ կամ սակաւ թիւ կազմող «Հայերի» գործն է, այլ մի եպիսկոպոսի, Էջմիածնի սինօդի ժամանակակից ատենադպրի մասնակցութեամբ. դրա համար էլ մեզ մօտ եղած պատճէնը կրում է հետեւեալ վերնագիրը. «Պատճէն բողոքագրութեան վերջանկայիշատակ Հայրապետէն ամենայն Հայոց Տեառն Ներսիսի, արտագրելոյ ի հաւատարիմ օրինակէ, գտանեցելոյ ի գործս Սինօդի ս. Էջմիածնի»։

Ափսոս պարկեշտ մարդկանց բնաւորութեան մէջ երկու աչքի ընկնող ծայրեր կան—անամօթ չողոքորթել, եթէ իշխանաւորը հաճոյախօսութիւնով գրաւվելու թուլութիւնն ունի, եւ անխղճաբար զրպարտել, երբ այդ իշխանաւորը անձնատուր չէ լինում կեղծաւոր չահասէրների չողոքորթութիւններին, եւ մնում է անընկճելի արդարադատ եւ ուղղամիտ։ Ներսէս Ե. կաթողիկոսի խստապահանջ կառավարութիւնը չէր կարող չը ծանրանալ եղծաբարոյ, à la Կարբեցի փչացած եկեղեցականների վրա. ուստի եւ նրա վրա ոչ թէ մի, այլ մի քանի կեղտոտ բովանդակութեամբ ամբաստանագրեր են յօրինված, որոնցից մէկն է եւ վերոյիշեալը, որի հեղինակների անունները առ այժմ չենք տալիս։ Եթէ մեզ չաջողվի կազմել Ներսէս Ե-ի կենսագրութիւնը՝ գոնէ յոյս ունենք ժամանակին հրատարակել իբրեւ այդ կենսագրութեան համար կարեւոր, մեզ մօտ ունեցած չատ նիւթեր, որոնց թւում եւ յիշեալ զրպարտագրերը հարկաւոր բացատրութիւններով զրպարտողների եւ չարժառիթների մասին։

Առ այժմ չենք կարող չը յայտնել սրտի խորին ցաւով, որ այդպիսի զրպարտական կեղտոտ գրերն էլ երբեմն գտնում են հաւատ եւ նշանակութիւն ընծայող այնպիսի հրապարակախօսներ, որոնք ամենից աւելի դիւրութիւններ ունեն իրերը եւ մարդկանց չատ մօտիկից ճանաչել եւ ուսումնասիրել մաքուր աղբիւրներից։ Այսպէս վարվեց, օրինակ՝ «Московскія Вѣдомости» լրագիրը, որ խօսելով 1866 թուականի Էջմիածնի կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով՝ չը խղճահարվեց Ներսէս Ե. կաթողիկոսի դէպի պետութիւնն ունեցած անխախտ հաւատարմութեան եւ անձնուիրութեան վրա կասկած սերմանել յատկապէս այդ ամբաստանագրի ստոր զրպարտութեան վրա, որ այժմ հրատարակել է «Кавказ. Вѣст.» ամսագիրը։

Արիստակէս արքեպիսկոպոս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւան, յունվարի 30-ին

Խոնարհաբար խնդրում եմ մի փոքրիկ անկիւն չնորհէք «Մշակի» մէջ նամակիս, որով պատիւ ունեմ վշտացած սրտով յայտնել իմ խորին չնորհակալութիւնը այն հաստատութիւններին եւ բարեկամներին, որոնք թէ հեռագրով եւ թէ նամակներով յայտնեցին ինձ իրանց անկեղծ ցաւակցութիւնը իմ միակ որդու—Խարկովի կայսերական համալսարանի ակնաբուժական կլինիկայի օրդինատոր վաղաթառամ բժիշկ Տէլեմաքի անակնկալ մահվան առիթով, եւ նրանց, որոնք դիակի Խարկովից Երեւան տեղափոխման ընթացքում, զանազան կայարաններում բարեհաճել են դնել դագաղի վրա բազմաթիւ պսակներ եւ կատարել են հոգեհանգիստներ։

Տիգրան Տէր-Դաւթեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շաբաթ, փետրվարի 2-ին, վրաց դերասանական խումբը իր ներկայացումը յատկացրեց Ն. Վ. Գոգոլի անունը, նրա մահվան 50-ամեակի առիթով։ Խաղացին ամբողջովին «Ռէվիզոր» կոմեդիան, որի մէջ Գորոդնիչի դերը խաղում էր պ. Աբաշիձէ։ Ներկայացման վերջը կատարվեց ապօթէօզ։ Մէջտեղը, ամբիոնի վրա, կանգնած էր Գոգոլը, որին չրջապատել էին դերակատարները. այս կենդանի պատկերը լուսաւորված էր բէնգալեան կրակներով։ Թատրոնում ժողովուրդ չատ քիչ կար, չը նայած մատչելի գներին։ Կիրակի, փետրվարի 3-ին, նոյն թատրոնում հանրամատչելի ներկայացման համար խաղացին՝ Հաուպտմանի «Հիւանդ մարդիկ» և գերմաներէնից թարգմանված «Դաստիարակ Ֆլախսման» կոմեդիան։ Թատրոնում ժողովուրդ քիչ կար։

—

Հարկաւոր ենք համարում յայտնել ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, որ Կովկասի պ. Կառավարչապետի թոյլտուութեամբ «Кавказъ» լրագրի խմբագրատանը բացված է հանգանակութիւն երկրաշարժից վնասված Շամախու բնակիչների օգտին։ Սոսկալի աղէտը, որին ենթարկվեց այդ դժբաղդ քաղաքը, կենդանի մնացած բնակիչների, թշուառ կանանց, մանուկների, որբերի յուսահատ դրութիւնը, մանաւանդ այս ձմերային եղանակներում, բարոյական մեծ պարտաւորութիւն են դնում մեզ վրա, առանց մի րոպէ ուշանալու, տառապեալների օգնութեան հասնել, մեր լուման գցել այդ ընդհանուր գանձանակի մէջ, որ պէտք է ամոքէ, թեթեւացնէ թշուառների վիճակը։ Միայն եղբայրական օգնութիւնը, չուտափոյթ օգնութիւնը կարող է որոշ չափով մոռացնել տալ մեր դժբաղդ եղբայրակիցներին աղէտի ծանրութիւնը, եւ փրկել անբաղդ քաղաքի բեկորները։ Աղէտի մեծութիւնը ինքն ամենալաւ յորդորը եւ խթանը պէտք է հանդիսանայ մեր հասարակութեան համար եւ «Մշակի» խմբագրութիւնը ուրախութեամբ յանձն կառնէ ընծայվող նուէրները հասցնել ըստ պատկանելոյն։

—

Համառուսական տնայնագործական ժողովում, որ պէտք է տեղի ունենայ Պետերբուրգում, ի միջի այլոց կը խօսվի նաեւ մի ուսումնարան հիմնելու հարցը, որտեղ պատրաստվէին հմուտ տնայնագործներ։ Ի նկատի կայ հիմնել նմանապէս Պետերբուրգում կենտրոնական բիւրօ տնայնագործական արդիւնաբերութեան կարիքները հոգալու համար։ Ինչ վերաբերում է տնայնագործական ցուցահանդէսին, պէտք է ասել, որ նա անսպասելի կերպով մեծ չափեր է ստանում։ Գլխաւոր կոմիսար Կ. Նիկօլաեվսկին ամէն միջոց ձեռք է առել, որ Ռուսաստանի բոլոր կողմերից էքսպօնատներ ուղարկվեն ցուցահանդէս։ Տաւրիկեան պալատի ընդարձակ չինութեան մէջ անհնար եղաւ տեղաւորել ստացված բոլոր էքսպօնատները, այս պատճառով ցուցահանդէսի

...արգադրիչ մասնաժողովը ստիպված էր նոր ...ինութիւններ կառուցանել պալատին կից։ ...Ֆինլանդիան եւ Լեհական թագաւորութիւնը ...ւջի ընկնող մասնակցութիւն ունեն ցուցա...հանդէսում։

—

Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանի դիրեկտորի պաշտօնը վարելու համար, Ն. Կլենովսկու փոխարէն, որ տեղափոխուել է Պետերբուրգ, հրաւիրված է պ. Ակիմենկո։ Երաժշտական ուսումնարանի նոր դիրեկտորը իր ուսման ընթացքն աւարտել է երկու տարի առաջ Պետերբուրգի կօնսերվատորիայում։

—

Փետրվարի 1-ին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը, համաձայն ուսումնարանական մասնաժողովի նախագահի զեկուցման, որոշեց հիմնել, ի յիշատակ Գոգոլի մահվան յիսնամեայ տարեդարձի, 2 թոշակներ՝ տալով իւրաքանչիւր թոշակաւորին 520-ական րուբլի, 420 րուբլի ապրուստի համար եւ 100 րուբլի որպէս ուսման վարձ։ Թոշակներից մէկը նշանակված է լեռնային ինստիտուտի, իսկ միւսը Մոսկվայի երկրագործական ակադեմիայի ուսանողների համար։ Այս թոշակները կարող են ստանալ միայն այն ուսանողները, ովքեր Թիֆլիսի բնակիչ են եւ իրանց միջնակարգ ուսումն ստացել են Թիֆլիսի բէալական ուսումնարանում։ Բացի արանից որոշված է դնել Գոգոլի կիսարձանը Ալէքսանդրեան այգու վերին մասում եւ այս առիթով հանդէսներ ու դասախօսութիւններ կազմակերպել քաղաքի հաշուով պահվող տարրական ուսումնարանների աշակերտների համար։

—

«Новое Обозрѣніе» լրագրին հեռագրում են Բագուից, փետրվարի 2-ից. «Այսօր, ցերեկվայ ժամի 11-ին, Բալախանիում, «Վաստակ» ընկերութեան նաւթահանքում սկսվեց հրդեհ, որ ոչնչացրեց Միրզոեվների եւ ընկ. 8 վիշկա, «Վաստակ» ընկերութեան 2 վիշկա, Դադիանիի 2 վիշկա, Ադամեանի 2 վիշկա եւ Բորօի 2 վիշկա։ Այրվել է 200,000 պուդ նաւթ։ Նաւթամբարները եւ պահեստները շարունակվում են այրվել»։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը նախագծում է չորս դասարանեան տեխնիկական բոլոր դպրոցները վերածել 7-դասարանեան բէալական-արդիւնաբերական դպրոցների։ Այդ դպրոցներում մտադրութիւն կայ մտցնել ընդհանուր կրթութիւն բէալական դպրոցների պրոգրամով, 5 տարվայ դասընթացքով, իսկ մնացած երկու տարին նուիրել այս կամ այն մասնագիտութեան ուսումնասիրութեանը։

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ինֆլուէնցան սաստիկ տարածված է ազգաբնակութեան բոլոր խաւերի մէջ, բայց անցնում է անվտանգ։ Պատմում են, որ Մեղրի գիւղում ծիրանի եւ այլ պտղատու ծառեր տերեւներ են արձակել ու ծաղկել են. մի եւ նոյն եղանակը հարեւան Պարսկաստանում է տեւում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԻՏԱԼԻԱՅԻՑ

—

Վենետիկ, փետրվարի 5-ից

Փետրվարի 4-ին, Ս. Ղեւոնդեանց տօնին, Վենետիկի Մուրադ-Ռափայէլեան դպրոցում տեղի ունեցաւ մի փառաւոր հանդէս, որ բոլոր ներկայ գտնվողներիս վրա շատ դուրեկան եւ սփոփիչ տպաւորութիւն թողեց։ Դպրոցի տեսուչը Հ. Մինաս Վ. Նուրիխան, որ իր բազմամեայ դպրոցական գործունէութեան ընթացքում ոչ մի առիթ չէ փախցրել վառ պահել իր աշակերտների սրտում հայրենիքի յիշատակները եւ կարողացածին չափ աշխատել է դնել օտարների առաջ հայ տաղանդների ցուցակը եւ պարզաբանել նրանց գործունէութեան նշանակութիւնը, այս անգամ էլ, օգտվելով առիթից, արժանավայել կերպով տօնեց Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի յիշատակը։

Հանդիսին մասնակցում էին ամբողջ Մխիթարեան միաբանութիւնը, Պատուայի հայ ուսանողութիւնը. հրաւիրված էին, բացի դպրոցի ուսուցիչներից իրանց ընտանիքներով, բազմաթիւ ուրիշ յայտնի անձնաւորութիւններ, ինչպէս նախկին պատգամաւոր Ձերուտտի, քանդակագործ Կատորի, ապետ Ֆրանչեսկօնի, ռուսաց հիւպատոսը, Վենետիկի արխիվի դիրեկտորը եւ քարտուղարը, բժիշկ դա-Վենեցիա եւ այլն եւ այլն։ Ներկայ էր նաեւ ռուս էլէկտրոլոգ Նարկեւիչ, որ շատերի խնդիրքին զիջանելով, համաձայնվել է Վենետիկում մի քանի դասախօսութիւններ կարդալ էլէկտրականութեան մէջ իր կատարած գիւտերի մասին։ Եթէ աչքի առաջ ունենանք նաեւ բազմաթիւ տիկինների ներկայութիւնը, կարելի է երեւակայել որքան պատկառելի կերպարանք էր տրված այդ հանդէսին։ Դպրոցի ընդարձակ եւ վերին աստիճանի գեղեցիկ դահլիճը զարդարված էր լաւ ճաշակով եւ պատերից մէկի վրա կախված էր հ. Ալիշանի պատկերը։ Քաղաքից վարձված էր օրկէստրի մի առանձին խումբ, որ նուագում էր ճառախօսութիւններից յետոյ յայտնի կօմպօզիտօրների հեղինակութիւններ։

Հանդէսը, որին նախագահում էր Մխիթարեան միաբանութեան անդրանիկ անդամը, Հ. Մանուէլ վ. Քաջունի, սկսվեց ժամը 2-ին ճաշից յետոյ։ Հ. Մինաս վարդապետը կարդաց մի ընդարձակ եւ ազգու ճառ իտալերէն լեզուով, նկարագրելով ընդհանուր գծերով Ալիշանին, իբրեւ բանաստեղծի եւ գիտնականի, ցոյց տուեց Ալիշանի մահուամբ յարուցած ընդհանուր վիշտը եւ կսկիծը եւ թէ ինչպէս ամբողջ ազգը ինքնաբերաբար ցոյց տուեց իր յարգանքը եւ երախտագիտութիւնը Ալիշանի գերեզմանի առաջ։ Գեղեցիկ, հմտաբար գրած ճառը վարձատրվեց բուռն ծափահարութիւններով։

Խօսեցին նաեւ Հ. Աբրահամեան եւ Հ. Նազիկեան վարդապետները հայերէն, երկուսն էլ գգայուն գրչով նկարագրելով Ալիշանի տաղանդը եւ արժանաւորութիւնները։ Իտալերէն կարդաց նաեւ Պատուայի հայ ուսանողութեան կողմից Մակարեանը։ Կարդացվեցին Ալիշանի բանաստեղծութիւններից մի քանիսը, որոնց մէջ արժանի էր ուշադրութեան «Շուշան Շաւարշանը» թարգմանված եւ տպագրված գեղեցիկ իտալերէնով հայագէտ պրոֆ. Տէզայից։ Հանդէսը վերջացաւ ժամը $3^1/_2$-ին եւ հանդիսականները հիւրասիրվեցին խմիչքներով։

Հետաքրքրական էր, մանաւանդ իտալացիների համար հանդէսից յետոյ տրված աշակերտական ներկայացումը, որ թէեւ անհասկանալի իտալացիների համար, սակայն վերին աստիճանի հետաքրքրական հին հայ գինուորական հագուստներով, որ դպրոցի տեսչութիւնը բաւական պատշաճ կերպով կարողացել էր պատրաստել։ Վերջապէս ժամը $6^1/_2$-ին բոլոր հանդիսականները մեկնեցին ուրախ եւ գոհ տրամադրութեան տակ։

Տ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, յունվարի 7-ին

Որ Պարսկաստանը մի խաւար՝ կամայականութեան աշխարհ է, որ պարսիկ՝ նահատակի համբերութիւն ունեցող ժողովուրդը մատնված է ազգակից անյագ պաշտօնէի կամայական կեղեքումներին, որ Պարսկաստանը երբէք եւ ոչ մի կողմից այնպիսի թշնամիներ չէ ունեցել, ինչպիսիք եղել են եւ են նրա դատաւոր կոչվածները, նահանգապետներն ու գաւառապետները, խաներն ու բէգերը մահմեդականների համար, իսկ քեարգիւզարներն ու սարփաբասները քրիստոնեաների համար—այդ բոլորի մասին կասկած չէ կարող լինել։

Ահա մի երկիր, ուր ադմինիստրացիան իր կեղեքիչ անյագ ախորժակով ծծում է ազգաբնակութեան արիւնը, կողոպտում իր Միապետի գանձարանը եւ ինքն անձամբ չը բաւականանալով իր սխրագործութիւններով, պահում է սովածների մի վոհմակ, մի լէգիօն զանազան միրզաների եւ ֆառաշների, որոնց ամբողջ գործն ու աշխատանքը կլեաուզներ յօրինելն է եւ կարելի եղածին չափ շատ կողոպտելը։ Ահա այս հանգամանքն է նպաստել հոգեւորականութեանը եւ բարձրացրել նրա նշանակութիւնը տանջված ժողովրդի աչքում, այս հանգամանքն է տուել վերջինիս իր ներկայ ամենակարող դերը եւ դրանում կասկած չը կայ։ Կեղեքիչ ադմինիստրացիայի պակաս թողածը մի ժամանակ այս երկրում լրացնում էին զանազան խաներ, որոնք իրանց խանութեան մէջ մի մի փոքրիկ միապետներ էին՝ համարեա բոլորովին անկախ երկրի միապետից, որոնք հայկական հին նախարարութիւններ էին յիշեցնում եւ կռիւ, պատերազմ էին մղում ոչ թէ միայն իրար դէմ, այլ եւ նոյն իսկ երկրի միապետի իրաւունքների եւ շատ անգամ նրա զօրքի դէմ։

Պարսկաստանին հարկաւոր էր մի Լիւդովիկոս XIV, որը ոչնչացնէր այդ անհանդիստ թագաւորիկներին եւ կազմէր մի ամբողջացրած միապետական կազմ. եւ ահա Պարսկաստանն ունեցաւ այդպիսի մի անձն ի դէմս բազմերախտ Նասրէդդին Շահի, որը իր թագաւորութեան ընթացքում կարողացաւ ոչնչացնել համարեա բոլոր խաների տիրապետութիւնն ու նշանակութիւնը եւ կազմել ամբողջացրած միապետութիւն։ Եթէ նա վաղաժամ չը մեռնէր, անշուշտ շարունակելու էր պետական կազմի բարեփոխութեան գործը, բայց հանգամանքների բերմամբ այդ պակասը մնաց լրացնելու ներկայ Մուզաֆէրէդդին Շահին, որի գեղեցիկ ձգտումների եւ ձեռնարկութիւնների մասին կասկած չէ կարող լինել։ Մուզաֆէրէդդին Շահի թագաւորութեան առաջին տարիներին ըընակալէզ եւ կեղեքիչ պաշտօնեաներն ուզեցին ամբողջ մեղքը բարդել հոգեւորականութեան վզին, նրան թշնամի ցոյց տալով, մի առ ժամանակ ուզեցին հեռացնել իրանց սոսկալի արածներից թագաւորի ուշադրութիւնը։

Բայց իրականութիւնը հայելու պէս պարզ էր եւ չարիքի պատճառը յայտնի։ Կեղեքված ժողովրդի տուրքերն այլ եւս չը կարողացան ծածկել տէրութեան բազմատեսակ ծախքերը։ Եկամտի բոլոր աղբիւրներից հարստանում էր կամայականութեամբ գործ վարող պաշտօնեան, իսկ գանձարանը հետզհետէ դատարկվում։ Կարիք ստեղծվեց կանոնաւորելու, որոշ կարգ ու կանոնի եւ հսկողութեան տակ դնելու այդ բոլորը եւ ահա, թէեւ դանդաղ, բայց ականատես ենք որոշ բարեկարգութիւնների եւ կարելի է յուսալ, որ շուտով մենք եւ մեզ հետ վիճակակից պարսիկ աշխատաւոր ժողովուրդը կը կարողանանք ազատվել կամայական կեղեքումներից եւ միմիայն կաշառքի քանակութիւնից կախված դատաստանից եւ պաշտօնեաների հետ փոխվող վճիռներից։ Բարեկարգվեց մաքսատունը եւ տէրութիւնը սկսեց ստանալ տասնապատիկ աւելի մեծ եկամուտ առանց ժողովրդի վիճակը ծանրացնելու եւ մաքսերն աւելացնելու՝ մաքրելով միմիայն կաշառակեր պաշտօնեաներին եւ յանձնելով գործը բէլգիացիներին։ Փորձը շատ աջող էր եւ չափազանց պերճախօս հին կարգերի եւ պաշտօնեաների հաւատարմութեան եւ պէտքականութեան վերաբերմամբ։

Այս տարվանից տեղի ունեցաւ երկրորդ նըշանաւոր փորձը եւ ներկայ յունվարից պարսկական պօստի բարեկարգութեան գործն էլ յանձնվեց բէլգիացիներին, որոնք այժմեանից կազմակերպում են ծառայողների շտատը եւ մտցնելու են եւրոպական կարգ ու կանոն։ Լուր է պտտում, որ վարչական եւ դատաստանական գործերի բարեկարգութիւնն էլ շուտով յանձնվելու է նոյն բէլգիացիներին՝ ժամանակիս պահանջների եւ երկրի կարիքների համեմատ կազմակերպելու։ Սա մի մեծ աւետիս է անխտիր մահմեդականների եւ քրիստոնեաների համար եւ այդ մեծ ու փրկարար քայլն անեւ լուց յետոյ՝ միլիօնաւոր մարդկանց ճակատների կնճիռները պէտք է բացվեն, վշտապատ սիրտը բերկրութեամբ լցվի եւ սերնդից սերունդ պէտք է պաշտելի դառնայ ներկայ Շահնշահի անունը։

Անշուշտ դրա հետ կը կանոնաւորվի հողատիրական, նոտարական, հարկատուութեան եւ ճանապարհների հաղորդակցութեան գործը, իսկ թէ այդ բոլորը ինչպիսի նշանակութիւն ունի պարսիկ խաղաղ եւ իր եզներից աւելի չարքաշ եւ աշխատասէր երկրագործ ժողովրդի համար, այդ անհնար է նկարագրել լեզուով. դրա համար պէտք է ապրել Պարսկաստանում եւ տեսնել պաշտօնեաների եւ միմիայն պաշտօնեաների շնորհիւ ստեղծած եւ այն էլ իրանց անտակ գրպանները լցնելու համար գործադրվող միջոցները՝ ի վնաս երկրի եւ նրա Միապետի։

Բայց յոյս կայ, որ հասել է գայլերի բերանները փակելու ժամը։ Բաւական է որքան խաբեցին երկրի միապետին եւ նրա օրինաւոր գահաժառանգին։ Երկուսն էլ այնքան լուսամիտ եւ հեռատես են, այնքան նախանձախնդիր եւ ծարաւի օրինաւոր կարգ ու կանոնի, որ այլ եւս խաբելու հնար չը կայ եւ շուտով մենք էլ մարդավայել եւ կամայականութիւնից ազատ կապրենք։

Առա՜ջ դէպի լոյս, դէպի կատարեալ բարեկարգութիւն պետութեան գործերի։ Սիրած միապետի եւ նրա ժառանգի հետն է ժողովրդի սիրտն ու յոյսը եւ ոչ ոքի թոյլ չի տրվի նոյն այդ ժողովրդի կողմից լոյսի եւ բարեկարգութեան խոչնդոտ լինելու։ Սրտատրոփ սպասում ենք բաղձալի արշալոյսին, որից ինքնաբերաբար կը փախչէ երկար դարերի ընթացքում Իրանի ժողովրդի վրա խտացած խաւարը եւ կը սկսվի մի փառաւոր եւ լուսաւոր ապագայ։

Իրանցի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Անցեալ շաբաթ Պարիզում, «բժշկական ֆակուլտէտի» շէնութեան մէջ, կայացաւ «մարդկային կեանքը պաշտպանելու լիգայի» բացումը, որը իր գլխաւոր նպատակն է համարում կռիւ ուտելեղէնները կեղծելու դէմ, մի բան, որ ահագին վնասներ է հասցնում մարդու առողջութեանը։ Այդ լիգան կազմակերպողների թւում գտնվում են բժշկական աշխարհի ամենախոշոր անունները, այն է՝ Դարսօնվալ, Բուշարդէ, Ալլէր, Բրուարդէլ, Բիւդէն, Կալմէտ, Ֆուրնիէ, Անրիօ, Մանիլրիէ, Րու եւ ուրիշները, նոյնպէս եւ մէկ շարք քաղաքական գործիչներ, ինչպէս, օրինակ, Բուրժուա, սենատոր Բերանժէ, Պուանկարէ, Վիժէ եւ ուրիշները։ Նիստը բացվեց նախագահի ճառով։ Նախագահ ընտրված է պատգամաւոր Կրուպպի։ Նախագահը բացատրեց լիգայի նպատակը եւ այն միջոցները, որոնց օգնութեամբ նա կամենում է նրանց իրագործել։ Ապա լիգան ընտրեց իր բիւրօն։ Փոխ-նախագահներ ընտրվեցին՝ Բրուարդէլ եւ Ալլէր (Haller) պրոֆէսօրները եւ դոկտոր Բիւդէն, քարտուղար—Բրիկու եւ գանձապահ—Մանիեվրիէ։ Դրանից յետոյ նախագահը կարդաց լիգայի կանոնադրութիւնը, որը, համաձայն ընկերակցութիւնների վերաբերեալ նոր օրէնքի, պէտք է հաղորդվի վարչութեանը։

—«Echo de Paris» եւ «Eclair» լրագիրները հերքում են «Cri de Paris» լրագրում տպված այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ նրանք դիտաւորութիւն ունեն ընդհանուր ընտրութիւններից յետոյ կտրել իրանց յարաբերութիւնները նացիօնալիստների հետ եւ կառավարութեան կողմն անցնել։

—Ինչպէս հաղորդում է «Temps» լրագրի Հռոմի թղթակիցը, գահական ճառում, որ կը կարդացվի պարլամենտական նստաշրջանի բացման ժամանակ, կը յայտարարվի աղի գինը 25%-ով իջեցնելու մասին։ Դա 16 միլիօն ֆրանկով կը կրճատէ գանձարանի եկամուտները. բայց որովհետեւ բիւջէտում նշանակված է աւելորդ 30 կամ 40 միլիօն ֆրանկի գումար, այդ պատճառով աղի գնի իջեցումը դէֆիցիտի չի հասցնի։

—Վիէննայից հեռագրում են «Berliner Tageblatt» լրագրին, թէ սուլթանը դատապարտել է իր փեսայ Մահմուդ-Դամատ փաշային, նրա բացակայութեամբ, մահվան պատժի, որովհետեւ նա, իբր թէ, մի քանի անգամ սպառնացել է սուլթանին օդը թռցնել դինամիտով Իլդիզ-Կիօսկը։ Դամատ փաշայի գործակիցներ այս գործում համարվում են մի բօսնիացի մահմեդական եւ Սերէտ բէյն, որ մի ժամանակ դատապարտված էր աքսորի նրա համար, որ համարձակվել էր դիմել անգլիական դեսպանատանը մի ուղերձով։ Դամատ փաշան, թղթակցի ասելով, զուրկ է որ եւ է նիւթական միջոցից, բայց նրան օգնում են անգլիացիները։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

2 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Փետրվարի 1-ին «Օրէնքների ժողովածուի» մէջ տպված է մինիստրների կոմիտէտի հաստատած կանոնադրութիւնը՝ Պետերբուրգ քաղաքի $4^1/_2$% օբլիգացիական փոխառութիւնը դուրս թողնելու թոյլտուութեան մասին։

ՆՈՎՕՉԷՐԿԱՍԿ։ Ժողովրդական կրթութեան նպաստող ընկերութեան յանձնաժողովը վճռեց տօնել Գոգոլի եւ Ժուկովսկու յիշատակը, որի համար յատկացրեց 300 րուբլի։

ՄՕՍԿՎԱ։ Մեծ թատրօնում տեղի ունեցաւ առաւօտեան ներկայացում ի նպաստ Պետերբուրգում Պուշկինի արձանը դնելու ֆօնդի։

ՄՕՍԿՎԱ։ Բիբլիօգրաֆիական ընկերութեանը զեկուցված կանոնադրութեան համեմատ՝ մամուլի երկուհարիւրամեակը տօնելու մասին Մոսկվայում, ի յիշատակ 1903 թւի յունվարին ռուսաց լրագրի առաջին համարի լոյս տեսնելուն, ժամանակակից ռուսաց պարբերական մամուլի ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ, մտադրութիւն կայ հանդիսաւոր կերպով տօնել մամուլի երկուհարիւրամեակի տօնախմբութիւնը։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Առողջապահական ընկերութիւնը բարակացաւոտների համար սանատօրիա կառուցանելու նպատակով ընտրել է տեղ Մրօզիում։

ԱՍԽԱԲԱԴ։ «Կավկազ եւ Մէրկուրի» շոգենաւային ընկերութիւնը փետրվարի 1-ին գրասենեակներ բացեց Մէշխէդում եւ Թէհրանում։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ։ Թագաւորը յանձնեց ֆինանսների մինիստր Գագէին հասարակական աշխատանքների մինիստրութեան ժամանակաւոր կառավարութիւնը։ Ֆօլկետինգի նիստը փակվեց այսօր Գէրուցի մահվան լուրը ստացվելուց յետոյ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Համայնքների ժողով։ Պատասխանելով հարցին, Կրանբօրն յայտնում է, որ Վաշինգտօնի դեսպան Պաունֆօտ առաջարկեց 1898 թւի ապրիլի 2-ին (14), մի քանի իր ըն-

կերակրմների բերանացի խորհրդով, դիմել յայտագրով Միացեալ Նահանգներին, բայց անգլիական կառավարութիւնը հրաժարուեց այդ միջոցից։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ։ Հասարակական աշխատանքների մինիստր եւ «Politiken» լրագրի նախկին խմբագիր Գէրուպ մեռաւ այսօր, առաւօտեան 10 ժամին, 60 տարեկան։

ՊԱՐԻԶ։ «Journal Officiel» լրագրում տպված են տեղեկութիւններ աշնանացանի դրութեան մասին։ Գիւղատնտեսութեան պրօֆէսօրների զեկուցման համեմատ, դեպարտամենտներում ցորենի դրութիւնը բաւարար է։

ՊԷՐՄ։ Քաղաքի կենտրօնական մասերը սկսեցին լուսաւորվել ելեկտրականութեամբ։

ՎՕԼՕԳԴԱ։ Գործերը տնտնավաճառում միջակ են։ Նկատվում է փողի պակասութիւն գիւղացիների մօտ։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ։ «Ալագիր» լեռնաքիմիական ընկերութիւնը դադարեցրեց աշխատանքները եւ արձակեց բանւորներին։

3 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Փետրվարի 2-ին ֆինանսների մինիստրի խորհրդի դահլիճում կայացաւ գիւղական արդիւնաբերութեան կարիքները պարզելու համար կազմված Բարձրագոյն հաստատված խորհրդակցութեան առաջին նիստը ֆինանսների մինիստրի նախագահութեամբ։

Երբ բաց արեցին Ամերիկայից ստացված այն արկղները, որոնց մէջ դրված էին յայտնի նկարիչ Կօնստանտին Մակօվսկու պատկերները, երեւաց, որ պատկերներից շատերը ծակված են մեխերով։ Նկարիչը մեծ վնաս մեր կրեց։

ԲՐԷՎԷՆ։ Պրինց Հէնրիխ ճանապարհ ընկաւ Ամերիկա։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Հաստատված են քաղաքի կանալիզացիայի եւ ջրանցքի վերակազմութեան նախագծերը. գանձարանը փոխ է տալիս մինչեւ մէկ միլիօն րուբլի։

ՕԴԷՍԱ։ Համալսարանի ֆիզիկօ-մաթեմատիկական ֆակուլտէտը միջնորդում է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան առաջ՝ բիօլօգիական կայարան շինել Օդէսայում Մալի-Ֆօնտանի վրա, ծովի ափին։

4 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Փետրվարի 2-ին Ձմեռնային պալատի կօնցերտային դահլիճում տեղի ունեցաւ ճաշ՝ ի պատիւ Պետերբուրգում գտնվող վրացական պատգամաւորութեան։ Բարձրագոյն սեղանը պատրաստված էր 46 անձի համար։ Կենտրօնական տեղը բռնել էր Նորին Կայսերական Մեծութիւնը. աջ եւ ձախ կողմից նստած էին Թագուհի Կայսրուհիները՝ Մարիա Ֆէօդորօվնա եւ Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա։ Սեղանը զարդարված էր ծաղիկներով։ Ճաշի ժամանակ Թագաւոր Կայսրը բաժակ բարձրացնելով՝ արտասանեց հետեւեալ խօսքերը. «Ես բախտաւոր եմ, որ Ձերից ողջունում եմ ձեզ Ինձ մօտ։ Նոցա Մեծութիւնների Թագուհի Կայսրուհիների եւ Իմ կողմից խմում եմ ձեր կենացը եւ Մեզ համար թանկագին վրաց ազնուականութեան բարգաւաճման համար»։ Նորին Կայսերական Մեծութեան խօսքերից յետոյ պալատական օրկէստրը նուագեց վրաց ազգային երգը։ Ճաշից յետոյ Նոցա Մեծութիւնները մօտեցան վրաց ազնուականութեան ներկայացուցիչներին եւ արժանացրին նրանց ողորմած խօսակցութեան։ Փետրվարի 2-ին Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհիներ Մարիա Ֆէօդորօվնա եւ Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա, Թագաժառանգ Մեծ Իշխանը եւ Կայսերական Ընտանիքի միւս Անձերը ներկայ եղան Մարիինսկի Թատրօնում բարեգործական ներկայացմանը յօգուտ Թատրօնական ընկերութեան։

Փետրվարի 1-ին Նորին Կայսերական Մեծութեան ներկայացաւ Աշխարհագրական ընկերութեան Տիբէտի արշաւախումբը նախագահ գնդապետ Կօզլօվի հետ միասին։

ԲԱԳՈՒ։ Վերջին տեղեկութիւնների համեմատ, Շամախու ստորին եւ միջին մասերը հողի հետ են հաւասարված. Վնասվեց քաղաքի ամբողջ մահմեդական հասարակութիւնը։ Աննկարագրելի է աւերման պատկերը հազարաւոր մարդկային զոհերով։ Գետնի տատանումը շարունակվում է։ Վասվեցին նոյնպէս մօտակայ գիւղերը։ Ցայտնի բարեգործ Թաղիեվի նախագահութեամբ Բագւում կազմված մասնաժողովը Շամախի է ուղարկում հինգ հազար րուբլի փողով, թէյ, շաքար, հաց, բժիշկներ եւ ֆէլդշէրուհիներ վիրակապութեան միջոցներով։ Բուխարայի էմիրը նուիրեց վնասվածներին երեք հազար րուբլի։ «Каспій» լրագրի խմբագրութիւնը իր հաշւով ուղարկեց իր աշխատակցին առանձին բժշկով օգնութիւն հասցնելու համար եւ հանգանակութիւն բացեց։

ԲԱԳՈՒ։ Ժամանեց Բուխարայի էմիրը եւ ճանապարհ է ընկնում Պետերբուրգ։—Կովկասի քաղաքացիական մասի կառավարչապետին թոյլատրված է հանգանակութիւն բանալ ի նպաստ երկրաշարժից վնասվածների։

ՍԱՐԱՏՕՎ։ Գիւղացիների ազատութեան յիսնամեակը յաւերժացնելու համար յանձնաժողովը մտադրվեց ժողովրդական տուն բանալ Սարատովում։

ԿԻԷՎ։ Ժամանեց ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի օգնական Զէնգէր։

ԼՕԴԶ։ Չէխական առեւտրական ֆիրմաների այստեղ հիւր եկած ներկայացուցիչները առեւտրական յարաբերութիւններ կապեցին տեղական խոշոր ֆիրմաների հետ։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՎ։ Երէկ տեղի ունեցաւ գիտնական ընկերութեան հանդիսաւոր նիստը ի նպաստ ֆրանսիացի քիմիկոս Բէրտէլօի՝ նրա գիտնական գործունէութեան յիսնամեակի առիթով։

ԽԱՐԿՕՎ։ Զինուորական խորհրդի անդամ Վինբէրգ ուղեւորվեց Պետերբուրգ։ Պավլօվսկի ադանդաւորների գործը վերջացաւ։

ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳ։ Սամարա-Զլատուստեան ճանապարհի վրա, Չելեաբինսկ եւ Բիչկիլ կայարանների մէջ, խորտակվեց ապրանքատար գնացքը, որ գալիս էր Չելեաբինսկից։ Ջարդվեցին 15 վագօն. մեքենավարի ոտը կոտրվեց։

ՄՕՍԿՎԱ։ Գեներալ-նահանգապետի տանը կայացաւ պարահանդէս։ Հրաւիրված էին 1200 անձ։

ՐՕՒԷՍ։ Սիբիրի գնողները եկան։ Հերուանից քիչ են գնում։ Պատճառը անբերրիութիւնները եւ ճանապարհների պակասութիւնն է։

ԲԱԳՈՒ։ Շամախի են ուղարկված սապերներ եւ հրաձիգ մի գունդ 200 վրաններով։ Բոլորը ապրում են բաց երկնքի տակ։ Քաղաքային հրապարակում հաստատված է վիրակապութեան կէտ։ Փլուածքների տակ, ինչպէս կարծում են, կորան մինչեւ 2000 մահմեդական կին եւ երեխայ։ Մարազի գիւղի մօտ հրաբուխ բացվեց։ Գօգչայի գետը փլուածքների պատճառով հունը փոխեց։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Ն. Մ. Ձիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Ն. Ի. Գզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Զ. Ի. Բաբանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոստոմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.

Ա. Ն. Ծպակովսկի—6—7 ժ. Նեարդային (ելեկտրաբույժ), վեներ. և մորթու հ.

Գ. Ա. Թարխանեանց—7—7½ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Առվանիտսկի—տանը. ծաղկահատ և բըժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲՈՒԺԱՍԵՆԵԱԿ
ԴՕԿՏՕՐ Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
Նորագոյն ապարատներով եւ էլեկտրական մեքենաներով. մասնաւորապէս
ԲԳԻ, ՔԹԻ, ԱԿԱՆՋԻ ԵՒ ԿՐԾՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
Сергіевская ул., д. 12.

Ծերամաքուծական դպրոցէն քննուած, ճերմակ բանդրօլով
ԲԱՂԴԱԴԻ ՑԷԼԻԻԼԵԱՐՆԻ
ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄ
կը ծախուի։
Մանրամասնութեանց համար դիմել Անանօվի քարվանսարայ, № 48 գրասենեակը։
5—5

Ջորեքշաբթի, փետրվարի 6-ին
ՎՐԱՑ ԱԶՆԻԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՕՆՈՒՄ
Թիֆլիսի հայ դրամատիկական խմբի անդամները կը ներկայացնեն

ԵՂԲԱՅՐ ԵՒ ՔՈՅՐ

Դրամա 5 գործ. եւ 6 պատկերով
հեղ. Վ. Գուներայի
Թարգմ. Դաւիթ Տէր-Դաւթեանցի
Մասնակցում են՝—տ. Զաբէլ, օր. Վարդուհի. պ.պ. Ամօ, Միրաղեան, Գնունի, պ. Պարոն-Սարգսեան, Միզոյեան եւ այլն
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։ Տեղերի գինը սովորական է։ 1—2

ԵՐԿՐԱՉԱՓ ԻՆԺԵՆԷՐ
Ս. ԲԱՀԱԹՐԵԱՆ
Ընդունում է երկրաչափական եւ հարթաչափական (нивеллировочныя) եւ այլ տեսակ գէօդէզիական աշխատութիւններ՝ ջուր մատակարարելու, կանալիզացիայի, ոռոգման, ճահիճներ ցամաքացնելու, անտառների բարեկարգութեան, լեռնային գործի, ճանապարհների եւ փողոցների շինութեան եւ կանօնաւորութեան, քաղաքային եւ այլ անշարժ կալուածքների կարգաւորութեան, յատակագծի վրա գնահատական (оцѣночный сборъ) տուրքի համար, քաղաքային եւ այլ հողերի որոշումը, քաղաքային յատակագծի հաստատելը օրէնսդրական կարգով եւ այլն։
ԲԱԳՈՒ, «Դվօրցօվայա Նոմէրներ» հիւրանոց. կամ Թիֆլիս՝ Ավճալեան փողոց, Շահբուդաղեանի տուն, № 59, բնակարան։
66—100

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ
մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բոլորովին նոր միջոց

ՋՈՒԻ ԿԱԹԸ
երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն. Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինեան փողոց, տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում՝ Կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բագւում. Նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պօպօվի եւ Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պօստով։ 37—100

արտասահման գնալու պատճառով
ԾԱԽՎՈՒՄ Է ՏՈՒՆ
Դիդուբէ, Անդրեեվսկի եւ Շերեմետեվսկի փողոցների անկիւնում, ամենայարմար տեղում միջին կամ խմիչկի պաշվալ եւ խանութ. հարցնել տանտիրոջը։
(ու. կ. ե. հ. կ. ե.) 2—6

Թիֆլիսի Գործակատարների Փոխադարձ Օգնութեան Ընկերութիւն

Ընկերութեան Վարչութիւնը ժամանակաւորապէս գտնվում է Լերմօնտովսկայա փողոց, Եղբ. Փրիդօնովների տանը, № 12 (Առեւտրի եւ Մանուֆակտուրայի Թիֆլիսի կոմիտէտի բնակարանում), որտեղ ընդունվում են իսկական անդամներից տարեկան վճարները, նոյնպէս Ընկերութեան անդամ գրվել ցանկացողներից յայտարարութիւններ։

Վարչութեան գրասենեակը բաց է ամեն օր, երեկոյեան 5-ից մինչեւ 8 ժամը, իսկ կիրակի օրերը—ցերեկվայ 12-ից մինչեւ 2 ժամը։ (կ. ե. հ.) 2—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Մեր կեանքը, գրականութիւնը անցեալում
ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ
XVIII ԴԱՐ
Առաջին մաս
ԳԻՆԸ 1 ՐՈՒԲԼԻ 50 ԿՕՊԷԿ

Ծախվում է. 1) հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“. 2) «Մուրճ» ամսագրի խմբագրատանը։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Мурчъ“. 3) «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“.
Նոյն տեղերում ծախվում են նոյն հեղինակութեան ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ մնացած օրինակները։ Գինը 1 րուբլի 50 կոպէկ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Լ. ՏՕԼՍՏՕՅ.—«ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ» (վէպ. արտատպած «Մուրճ» ամսագրից), Թարգմ. Յովհաննիսեան, գ. 1 ր. 50 կ. (ճանապարհածախսով 1 ր. 75 կ.)։

ԱԼ. ԴՕԴԷ.—«ՖՐՕՄՕՆ ԿՐՏՍԵՐ եւ ՌԻՍԼԷՐ ԱՒԱԳ» (վէպ. արտատպած «Մուրճ» ամսագրից) Թարգմ. Տ. Յովհաննիսեան. գ. 1 ր. (ճանապարհածախսով 1 ր. 25 կ.)։

ԼԵՐՄՕՆՏՕՎ. «Դ Ե Ւ». Թարգմ. Ց. Միրզայեանց. գ. 10 կ. (ճանապարհածախսով 20 կ.)։

Դիմել Տիգրան Յովհաննիսեանին՝ Тифлисъ, Вельяминовская ул., д. 3, присяжному повѣренному Тиграну Нерс. Іоаннисянцъ.

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Առեւտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց եւ պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։

Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առեւտրական Տնտեսութիւն. 2) Առեւտրական Թուաբանութիւն. 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի եւ բանկային). 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 5) Առեւտրական Թղթակցութիւն. 6) Առեւտրական եւ մուրհակի կանօնադրութիւն եւ 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։

Ուսումը սկսվելու է յունվարի 25-ից։ Ընդունելութիւնը Յունվարի 10-ից, ամեն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչեւ 12-ը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը № 9, Սերգիեվսկայա եւ Լերմօնտովսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը եւ կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.
(ե. հ. կ.) 11—12

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 4 Февраля 1902 г.
Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б. Ванкская ул.